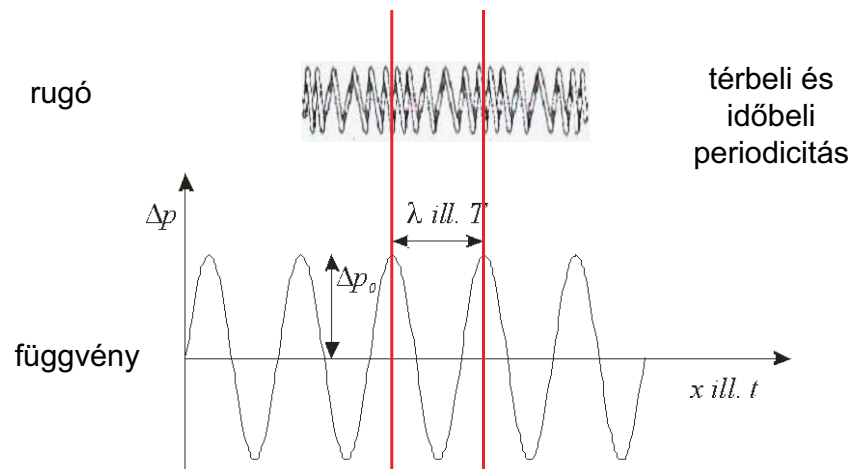
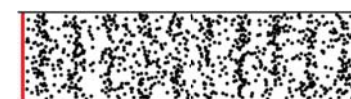

Hang: mechanikai hullám (modell)

1

longitudinális hullám
(gázokban és folyadékok belsejében csak ilyen)

transzverzális hullám

hidrosztatikai nyomás + nyomásváltozás, hangnyomás

$$p_{\text{teljes}} = p_{\text{hidrosztat}} + \Delta p$$

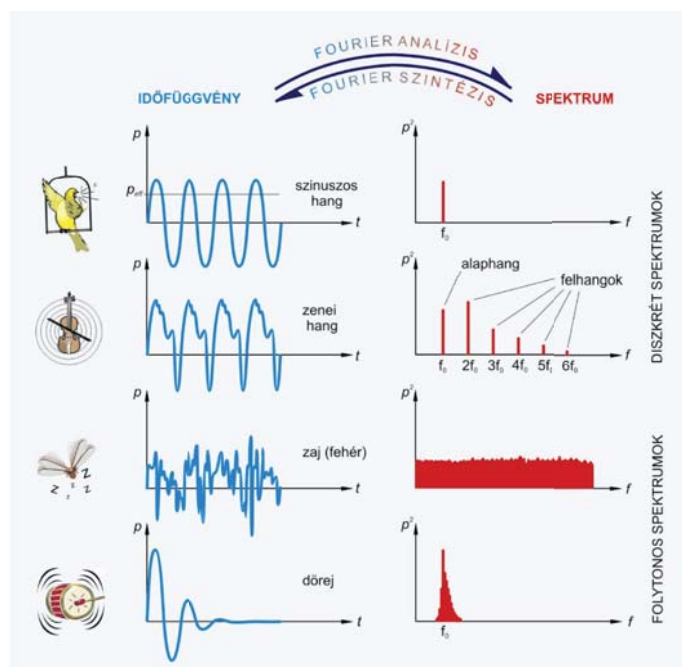
amplitúdó   fázis

nyomás   DC   + AC $\Delta p(t, x) = \Delta p_{\text{max}} \sin \left[2\pi \left(\frac{t}{T} - \frac{x}{\lambda} \right) \right]$

$$c \cdot T = \lambda, \quad c = f \cdot \lambda$$

2

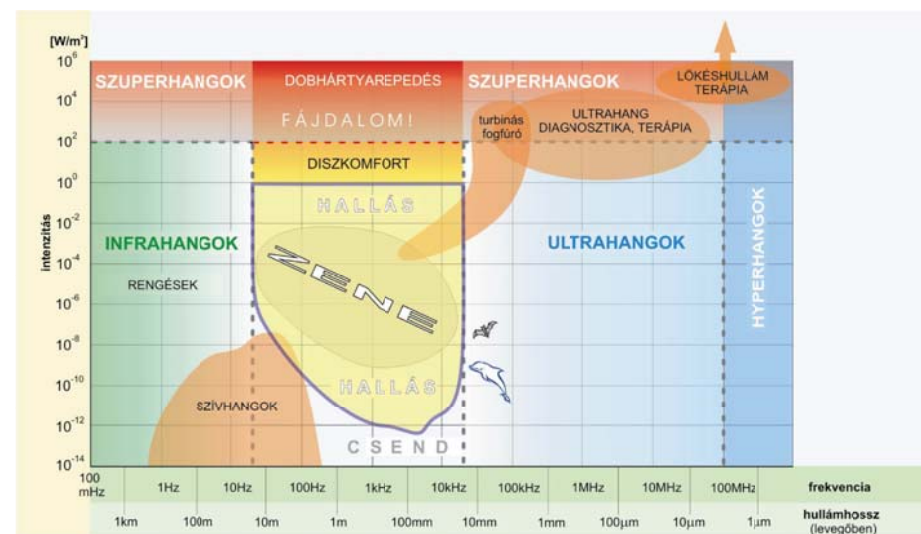
Tkv. II.45. ábra.

3

Tkv. IV.23. ábra.

Mechanikai hullámok tartományai frekvencia és intenzitás alapján

Tkv. IV.24. ábra.

A rugalmas közeg szerepe

$$\kappa = -\frac{\frac{\Delta V}{V}}{\Delta p}$$

kompresszibilitás
relatív térfogat csökkenés
per nyomás

$$c = \frac{1}{\sqrt{\rho \kappa}}$$

terjedési **sebesség**

$$Z = \frac{p}{v} = \frac{p_{\max}}{v_{\max}}$$

akusztikus impedancia/
akusztikus ellenállás/
akusztikus keménység
(definíció)

$$Z_{\text{el}} = \frac{U}{I}$$

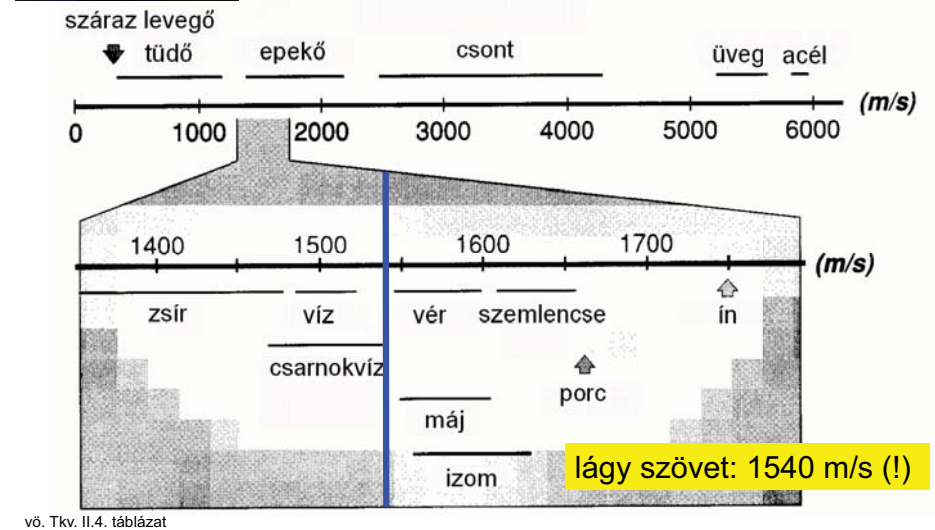
$$Z = c\rho = \sqrt{\frac{\rho}{\kappa}}$$

akusztikus impedancia
(hasznos alak)

5

A hang/UH sebessége különféle közegekben

Az ultrahang intenzitása

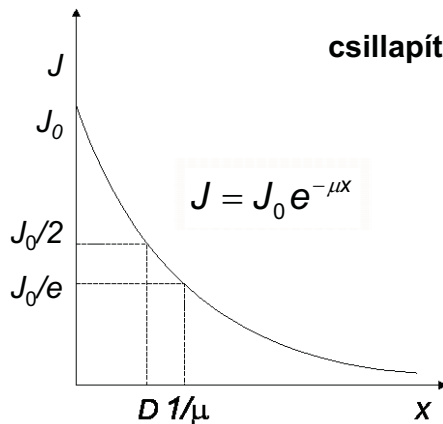
$$J = \frac{1}{Z} \Delta p_{\text{eff}}^2$$

intenzitás =
energia-áram sűrűség

$$P_{\text{el}} = \frac{1}{Z_{\text{el}}} U_{\text{eff}}^2$$

elektromos analógia

Intenzitásgyengülés terjedés közben (abszorpció)

$$J = J_0 e^{-\mu x}$$

$$\text{csillapítás: } \alpha = 10 \cdot \lg \frac{J_0}{J} \text{ dB}$$

$$\alpha = 10 \cdot \mu \cdot x \cdot \lg e \text{ dB}$$

μ a diagnosztikai
frekvencia tartományban
arányos a frekvenciával

fajlagos csillapítás:

$$\frac{\alpha}{f \cdot x}$$

7

μ a diagnosztikai
frekvencia
tartományban
arányos a
frekvenciával

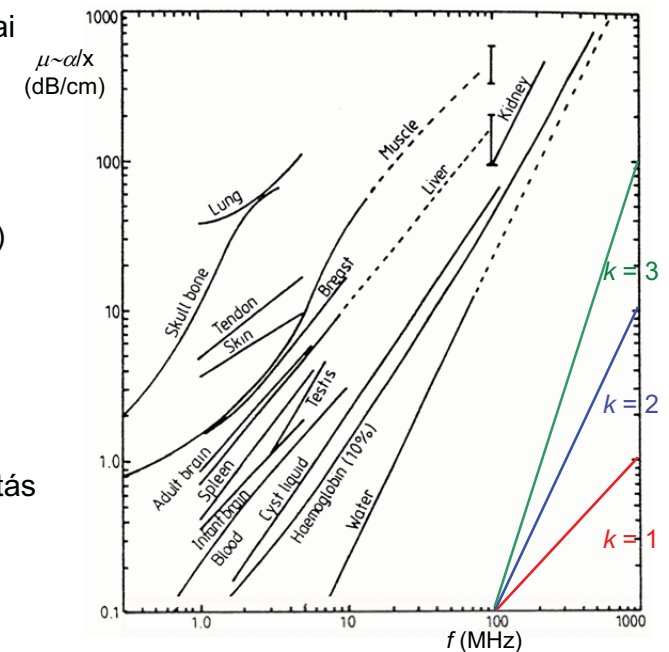
$$\mu \sim f^k, \quad k \sim 1(?)$$

$$\log \mu \sim k \log f$$

ha egyenest
kapunk, akkor jó a
hatványfüggvény
közelítés

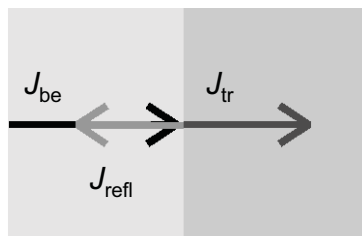
fajlagos csillapítás
lágy szövetre:

$$\frac{\alpha}{f x} \sim 1 \frac{\text{dB}}{\text{cm MHz}}$$

Közeg határán lejátszódó jelenségek

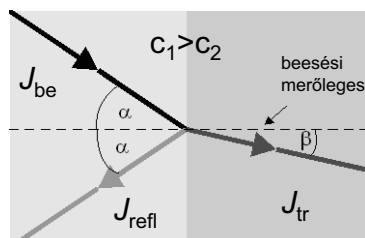
merőleges beesés

$$J_{be} = J_{tr} + J_{refl}$$

reflexió és transzmisszió

ferde beesés

$$\frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = \frac{c_1}{c_2}$$

Snellius-Descartes

9

Tkv. II.47. ábra

Reflexió (merőleges beesés)

reflexióképesség:

$$R = \frac{J_{visszavert}}{J_{bejövő}} = \left(\frac{Z_1 - Z_2}{Z_1 + Z_2} \right)^2$$

“teljes” visszaverődés:

$$Z_1 \ll Z_2, \quad R \approx 1$$

határfelület	R
izom/vér	0.001
zsír/máj	0.006
zsír/izom	0.01
csont/izom	0.41
csont/zsír	0.48
lágyszövet/levegő	0.99

10

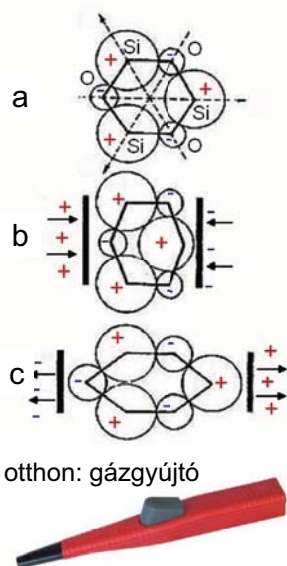
UH keltés. Piezoelektromos jelenség

Elektromos jelforrás (szinuszoszcillátor)+ transzducer (piezokristály).

(a) A pozitív és negatív töltések súlypontja egybeesik.

(b) és (c) Nyomás hatására a töltések súlypontja szétválik, azaz feszültség keletkezik (direkt ~) ill. feszültség hatására a kristály deformálódik (inverz ~).

UH keltés: **inverz** ~
UH detektálás: **direkt** ~

11

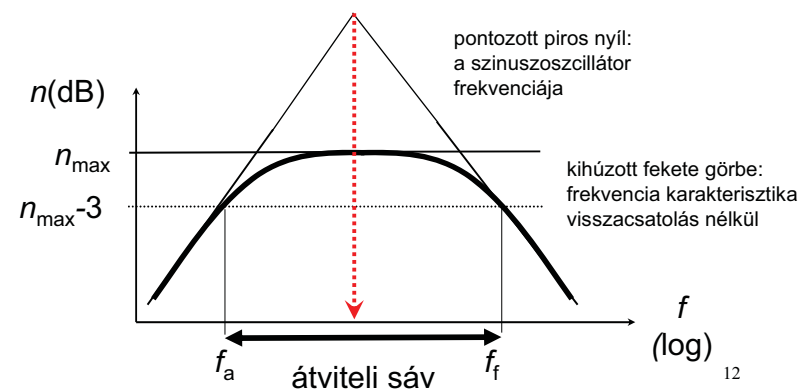
vö. Tkv. VIII.29. ábra

Elektromos jelforrás: szinuszoszcillátor

pozitív módon
visszacsatolt erősítő

$$A_{U, \text{visszacsatolt}} = \frac{A_U}{1 - \beta A_U}$$

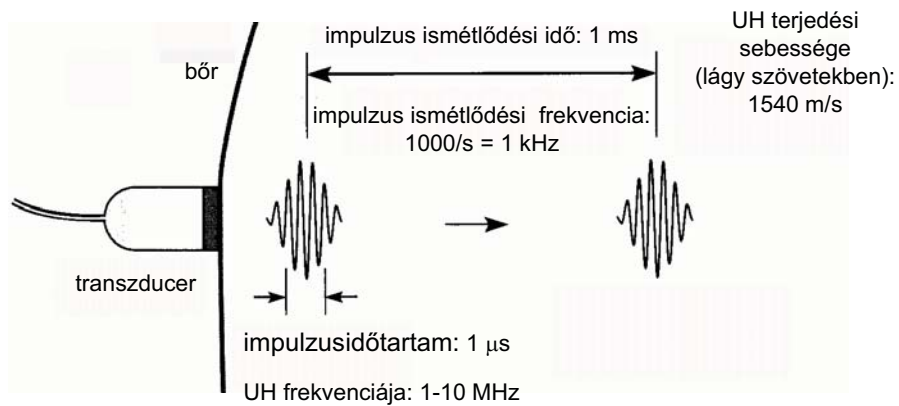
$\beta A_U = 1$, erősítés= „végtelen” → szinuszoszcillátor
bemenő jel: nincs, kimenet: szinuszos feszültség

12

Az UH impulzusok jellemzői

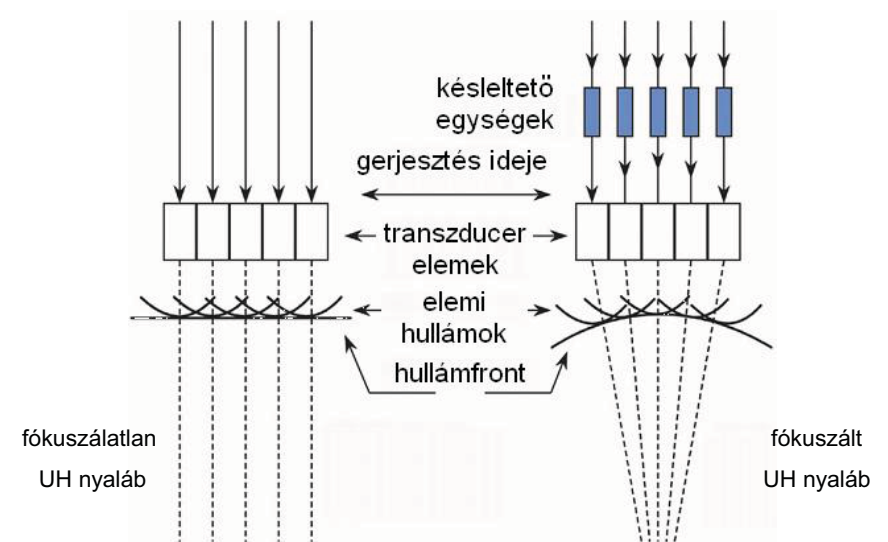
transzducer: adó és vevő egyben
időbeli szétválasztás – folyamatos hullám helyett impulzusok

Tkv. VIII.32. ábra

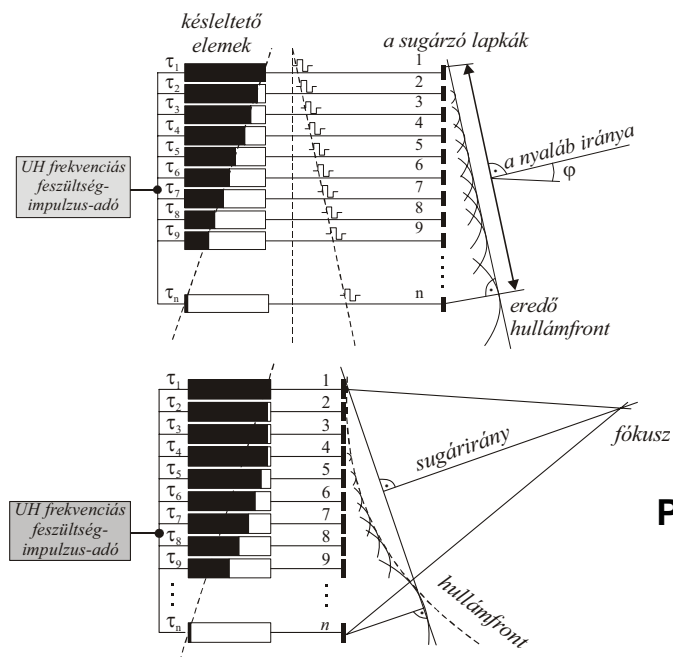
13

Elektronikus fókuszálás

vő. Tkv. 501.o. 2. ábra

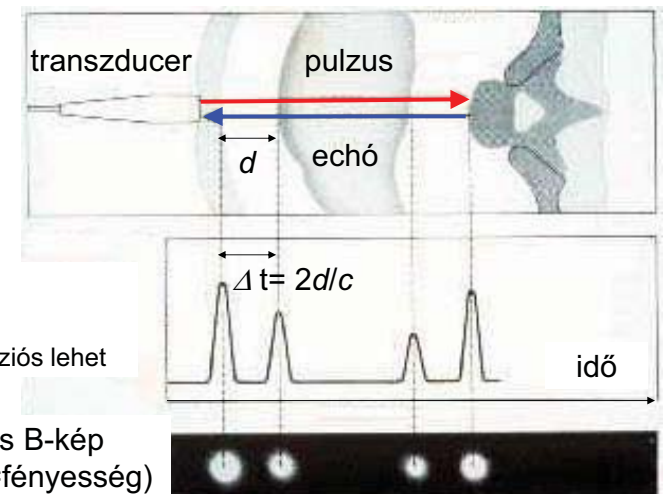
14

vő. Tkv. 507.o.

15

Echó elv, UH képek

A-kép
(Amplitúdó)
csak egydimenziós lehet

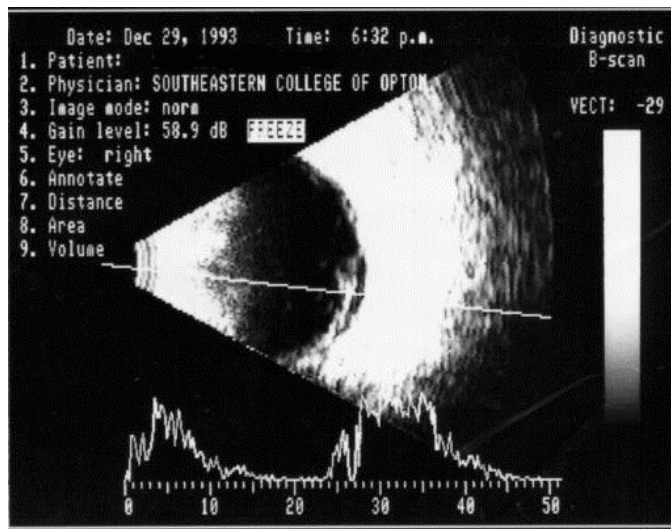
egydimenziós B-kép
(Brightness=fénysűrűség)

vő. Tkv. VIII.33. ábra

16

Kétdimenziós B-kép és A-kép (szemészeti alkalmazás)

Terjedési
sebesség
figyelembe-
vétele
pontos
távolságok
meghatáro-
zására:

cornea:
1641 m/s

csarnokvíz:
1532 m/s

humán
szemlencse:
1641 m/s

üvegtest:
1532 m/s

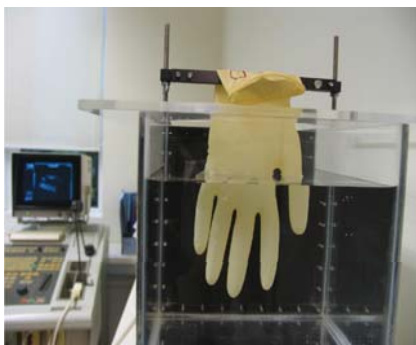
17

A valóság és amit az UH-kép mutat

Az objektum

A valóság és amit az UH-kép mutat

A mérés

A valóság és amit az UH-kép mutat

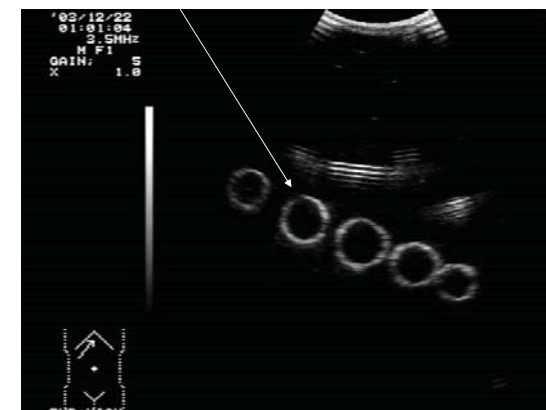

Víz a kesztyűben

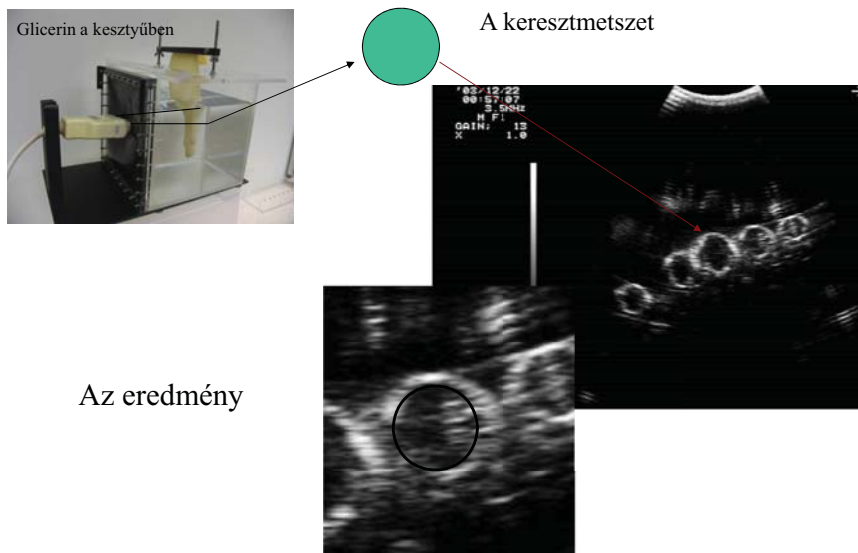

A keresztmetszet

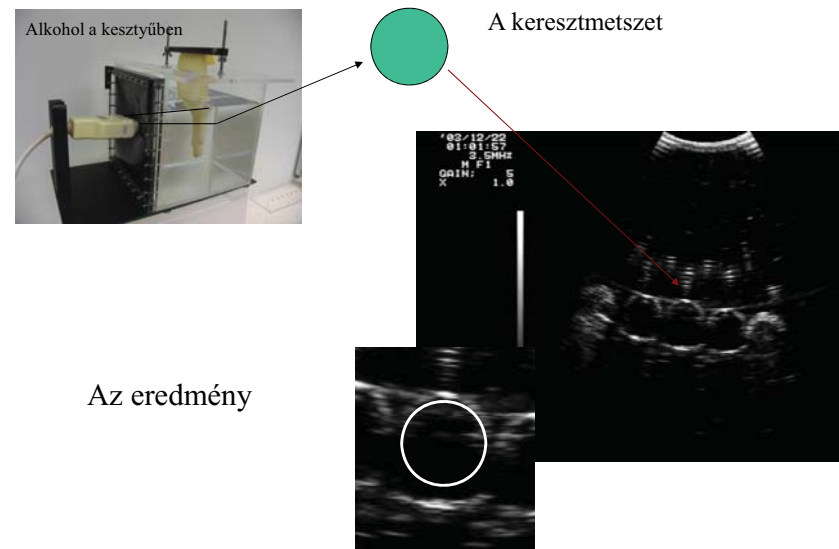
Az eredmény

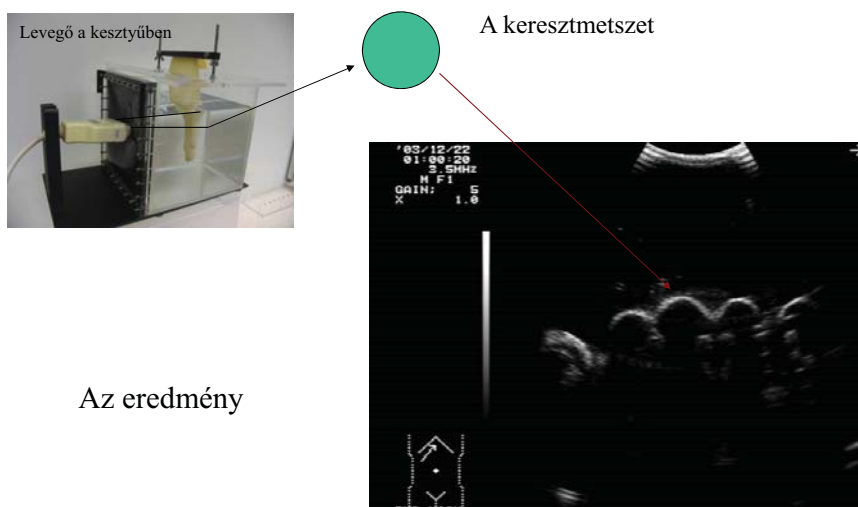
A valóság és amit az UH-kép mutat

A valóság és amit az UH-kép mutat

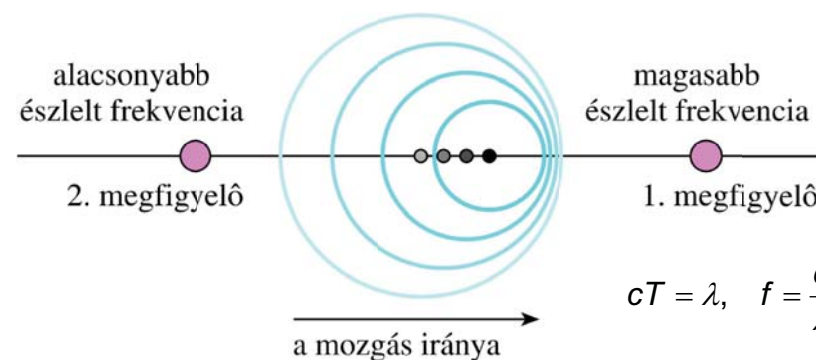

A valóság és amit az UH-kép mutat

Doppler jelenség

„Ha a sípoló vonat közeledik, akkor az álló megfigyelő az igazinál magasabb hangot észlel, ha pedig távolodik, akkor mélyebbet.” (C. Doppler, 1842)

f' : megfigyelt frekvencia, f : eredeti frekvencia

- (a) álló forrás és mozgó megfigyelő
 +: megfigyelő közeledik a forráshoz
 -: megfigyelő távolodik a forrástól

$$f' = f \left(1 \pm \frac{v_M}{c} \right)$$

- (b) mozgó forrás és álló megfigyelő
 (ha $v_F \ll c$, akkor „ugyanaz”, mint
 (a))

$$f' = \frac{f}{1 \mp \frac{v_F}{c}}$$

- (c) mozgó forrás és mozgó megfigyelő

$$f' = f \frac{1 \pm \frac{v_M}{c}}{1 \mp \frac{v_F}{c}}$$

- (d) mozgó reflektáló tárgy (felület),
 (ha $v_R \ll c$)

$$f' = f \left(1 \pm \frac{2v_R}{c} \right)$$

Doppler frekvencia = frekvencia változás = fr. eltolódás

ha $v_i, v_R \ll c$ ($i=M$ vagy F)

- átrendezésével
a frekvencia változás
(Doppler frekvencia, f_D)

$$\Delta f = f_D = \pm \frac{v_i}{c} f$$

- (d) átrendezésével
a frekvencia változás
(Doppler frekvencia, f_D)

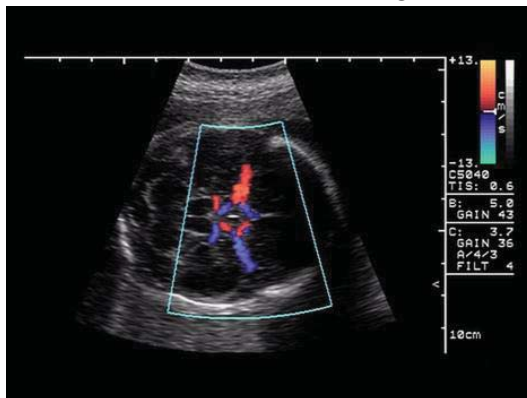
$$\Delta f = f_D = \pm 2 \frac{v_R}{c} f$$

ha v és c nem párhuzamosak, akkor v helyett $v \cos \theta$
 írandó a képletbe

26

Színkódolás

transzducer felé: meleg színek,
 transzducertől elfelé: hideg színek

BART: Blue Away Red Towards

27

UH terápia

mechanikai és/vagy hőhatás

kis intenzitás: mikromassázs

- izomlazítás
- fájdalomcsillapítás
- értágítás

(nagy intenzitás: roncsoló hatás

sejtállományt fenntartó kötőerők legyőzése

szabad gyökök, H_2O_2 , DNS lánctörések)

hipertermiás kezelés

abszorpció – hővé alakul az energia

fogászat: fogköeltávolítás (20-40 kHz)

rezgő fémcsúcs közvetlenül adja át a rezgési
 energiát a fogkőnek

tisztítás: például küvetta

UH veszély

diagnosztika:

$10 \text{ mW/cm}^2 = 100 \text{ W/m}^2$

terápia: 1 W/cm^2

